

ב"מ ז

ראש השנה

משה שווערד

1. שערם מצוינים בהלכה

דף ז. עשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק. מכאן מוכיח בפר"ח (יו"ד ס"י קי) דספיקא דאורייתא לחומרא, דאי אמרת לקולא, למה לי קרא עשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק, תיפוק ליה דפטורין משום ספיקא דאורייתא לקולא, אלא ודאי דספיקא דאורייתא לחומרא. ועי' בחי' חת"ס השלם (ד"ה קפ"ג). ועי' בשב שמתתא (ש"א פ"ג): דמאי פריך בסמוך יהיה קודש אמר רחמנא ולא שכבר קדוש, מי עשאן קודש, הא הרמב"ם ס"ל ספיקא דאורייתא לקולא, אבל אי לחומרא פריך שפיר. ועי' בדברינו במס' קידושין (לט. ד"ה בשיטת) ובמס' ב"ק (צא: ד"ה רק) ובמס' שבועות (יט. ד"ה אלא) בשיטת הרמב"ם.

2. ספר שב שמעתתא - שמעתתא א פרק ג

אמנם נראה להוכיח כשיטת הר"ן והרשב"א דספק אסור דבר תורה, מהא דפריך פרק קמא דמציעא דף ז. בהא דתנן הספיקות נכנסין לדיר להתעשר אילימא ספק בכורות יהיה קודש אמר רחמנא ולא שכבר קדוש אלא ספק פדיון פטר חמור ע"ש, ואי נימא דספק מותר מן התורה אם כן ספק בכור מותר בגיזה ועבודה כחולין גמור והיכי ה"ל קדוש כבר, ואע"ג דעשירי ודאי ולא עשירי ספק, הא ודאי בכור נמי אינו פטור ממעשר אלא משום דבעינן יהיה קודש ולא שכבר קדוש, ואם ספק אינו קדוש מן התורה ויוצא לחולין לגיזה ועבודה ואם כן כודאי חולין הוא, אע"כ דספק אסור מן התורה והו"ל קדוש מספק, ומשום הכי פריך שפיר יהיה קודש ולא שכבר קדוש וזה קדוש מספק הוי ליה עשירי ספק וזה נראה ראייה ברורה...ודעת הרמב"ם דתקפו כהן אין מוציאין וכמו שכתב בפרק ה' מהלכות בכורות (הל"ג) ע"ש ומש"ה אסור בגיזה ועבודה מן התורה דהקדש הוי ליה כתקפו, ואם כן שפיר פריך אילימא ספק בכורות יהיה קודש ולא שכבר קדוש, אבל דעת הרמב"ן והרשב"א ותוס' והרא"ש דתקפו כהן מוציאין אותו מידו, וא"כ הא דאסור בגיזה ועבודה אינו אלא משום דקדושה הבאה מאליה שאני וא"כ אינו אלא ספק איסור, ואי נימא דמן התורה מותר א"כ אינו קדוש כלל כיון דיוצא לחולין ולא הוי עשירי ספק אלא עשירי ודאי. אלא על כרחך מוכרח כשיטתם דספק אסור מן התורה והוי ליה עשירי ספק דכבר קדוש מספק ודו"ק:

3. שו"ת הריב"ש סימן שנט

...וכתב עוד בתוספות הרא"ש ז"ל בסוף הדבור שלפי פירוש זה נסתלקה קושיית ר"ת על רש"י למה חלק בין קדושת מזבח לקדושת דמים. דכי יקדיש את ביתו קדושת דמים היא ...

4. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת קידושין דף ז/א

(מב) תוד"ה ונפשטו קידושין בכולה וכו' יש להיות דינה כהקדש. ומבואר מזה דהך דפשטה בכולה אינו דוקא בהקדש גבוה אלא בכל מיני קדושה אמרינן הכי, כגון אם אמר חציי נזיר פשטה קדושת נזיר בכולו, והנה בהקדש גבוה לבד הקדושה הא יש בו קנין ממון לגבוה, ודין פשטה הרי לא שייך רק בקדושה ולא בקנין, וצ"ל דהקנין הוא בתולדה מהקדושה וכיון דהקדושה פשטה נעשה ממילא כולו קנין גבוה, והא דתרנגולת של הקדש שמרדה פקעה קדושתה, והטעם מפני שנפקע ממון הקדש, אלמא דהקדושה היא מכח הקנין ולא להיפוך, יש לחלק בין קדושת הגוף לקדושת דמים, דבקדושת הגוף הקנין הוא מכח הקדושה ושייך בו פשטה, ובקדושת דמים הקדושה מכח הקנין ובמרדה פקעה הקנין, ונראה שזהו טעמו של הרא"ש שהביא בשו"ת הריב"ש - סי' שנ"ט - לחלק בין קדוה"ג לקדו"ד לענין מקדיש אינו ברשותו, דהא דדרשינן מה ביתו ברשותו הוא רק בקדו"ד, דהויא הקנאה לגבוה כמו מכירה להדיט, אבל קדוה"ג אינה הקנאה רק יחוד לגבוה והקנין בא מאלין, ובזה יובן הא דאיצטריך קרא דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כמ"ש תוס' ר"פ לולב הגזול, ואילו במכירה הדבר פשוט בלא קרא, דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא

לידו, אלא הטעם, משום דקנין גבוה בא מאליו ע"י הקדושה, והקדושה הו"א דיכול להקדיש גם באינו שלו, כמו דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה, ולפי"ז לא איצטריך קרא למעוטי אלא בקדוה"ג, אבל בקדו"ד דהויא כמכירה פשיטא דאינו יכול להקדיש באינו שלו, וקרא דביתו דאיירי בקדו"ד אתי למעוטי אינו ברשותו, אלא דברובה דף ס"ה פריך מת ביתו שלו אף כל שלו, ותיקשי ממ"נ, אי מיירי בקדוה"ג אין ראייה מקרא דביתו דאיירי בקדו"ד לפי דברי הרא"ש, ואי מיירי התם בקדו"ד כמ"ש בקצה"ח סי' קי"ז לא איצטריך קרא למעוטי דהויא כמכירה, וצ"ע, ועיין בקובץ הערות סי' נ"ב אות ח', ויש לחקור בקורא שם תרומה על חצי חטה אי פשטה קדושת תרומה בכל החטה, ומהא דאמר לקמן דף נ"א תיקדש פלגא דחייטא, ומשמע שם ברש"י ורשב"א דלא פשטה בכולה, י"ל דהתם איירי במעשר דמותר לזרים. אלא דסתמא קתני, ואפילו במע"ש דמיקרי קודש, ואכתי אין ראייה מזה לתרומה, דמע"ש כיון דיש לו פדיון לא עדיף מקדו"ד. אבל תרומה דאין לה פדיון מיקרי קדוה"ג - בכורות כ"ו - ואפשר דלא שייך פשטה אלא בבע"ח דכל האיברים ינקי מהדדי, אבל בחטה תלושה אין חצי אחד שייך לחבירו לענין זה:

5. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת קידושין דף יג/א

(צג) שם. חטף סלע מידה מקודשת בדשדך, מפני שהיא נותנת לו הסלע כדי שיוכל לקדשה. להסוברין דאפילו אם הגזלן אומר לנגזל בוא וטול את שלך, עדיין מיקרי אינו ברשותו, צ"ל דגריעותא דאינו ברשותו היא מצד הקונה ולא מצד המקנה, וכן נראה ממ"ש תוס' פ' אלו נערות דף ל"ג, דאפשר למכור שור הנסקל לעכו"ם, אבל לכאורה לא משמע הכי, דהא אינו יכול להקדיש אינו ברשותו, אף דכל היכא דאית' בי גזא דרחמנא איתא להמ"ד - חולין קל"ט - ור' יוחנן גופיה ס"ל הכי, דמה"ט לא שייך מרדה בתרנגולת של הקדש וא"כ נראה מזה, דהעיכוב הוא מצד המקדיש. השמטות. מ"ש למעלה - דגריעותא דאינו ברשותו היא מצד הקונה ולא מצד המקנה, אינו נראה כן, דמבואר בגמ' - ב"ק ס"ט - דאינו יכול להפקיר דבר שאינו ברשותו, כמו שאינו יכול למוכרו, ומוכח דהגריעותא היא מצד המקנה, ובהא דמהני הפקר בע"ע, מקשיין, דכיון דאינו יכול למכור ע"ע, ה"ה דאינו יכול להפקירו, והיינו כמו שמצינו לענין אינו ברשותו, דילפינן הפקר ממכירה, וי"ל, דהא דע"ע ליתא במכירה הוא רק מצד הקונה, שא"א לקנות ע"ע שלא מדעתו - אם לא במכרוהו בי"ד - ולא מצד המקנה, ומה שמקשיין עוד, כיון דאין שום אדם יכול לזכות בו, הוי הפקר לחד דלא מהני, י"ל, דזהו דוקא קיכא דאיכא שויר בההפקר לא דמי לשמיטה, אבל הכא בע"ע לא שייך בהפקרו, אלא דהעיכוב מצד הקונה:

6. רבי עקיבא איגר מסכת בבא מציעא דף ז עמוד א

גמ' במסותא מקרקעי. קשה לי עיקר החילוק בין מטלטלי למקרקעי דמטלטלין נגזלין וקם ליה ברשותיה דגזלן מקרי אינו ברשותו דהנגזל אבל קרקע אינה נגזלת ולא קם ברשותיה דגזלן. א"כ במטלטלין וגזל בלא קנין דלא קם ברשותיה דהנגזל ואינו חייב באחריותו וכדאיתא בב"ק ע"ט ע"א במתני' הוי כקרקע דמנחי ברשותיה דהנגזל. וא"כ הכא במסותא דהגזילה במה דאמר דידי הוא וליכא קנין יכול להקדישו וצ"ע.

7. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא קמא דף סה/א

(ט) ובעיקר מחלוקת בעה"מ ורמב"ן, דלדעת בעה"מ מה דלא הוי ברשותו הוא מפני שבפועל אין לו שליטה על הנכסים. ע"י סירובו של הגזלן לתת לו, ולדעת הרמב"ן, הא דלא הוי ברשותו הוא מפני קניני הגזילה, וקשה מהא דאיתא לקמן קט"ז דבראה אנס בא כנגדו ואינו יכול להציל אינו יכול לחלל מע"ש, וע"כ הטעם משום דמיקרי אינו ברשותו, אף דהאנס עדיין לא קנה את הגזילה קודם שבא לידו, וכן במסותא פ"ק דב"מ דאינו יכול להקדיש, אף דהשני לא עשה מעשה קנין בהמסותא, וע"כ צ"ל דגם הרמב"ן ס"ל, דמיקרי אינו ברשותו גם בלא קניני גזילה, משום שאינו שולט בנכסיו בפועל, אלא שהוסיף, דאפ"ל אם הגזלן אינו מסרב להשיב מ"מ כיון דיש לו עדיין קנינין בהגזילה, מיקרי ג"כ אינו ברשותו, והגרעק"א הקשה, כיון דבמסותא מיירי בלא קנין גזילה, מה טעם יש לחלק בין מסותא מטלטלי למקרקעי, ואינה קושיא דמקרקעי כיון דיכול להוציאה בדינין, והגזלן אינו יכול להבריחה ולהצניעה הוי ברשות הבעלים דסופן של בעלי זרוע ליפול, אבל במטלטלי שיכול להבריחן קודם שיבא לבי"ד הוי אינו ברשותו:

8. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף ז/א

שנים אדוקים וכו'. פרישנא לעיל דמשום הכי קתני אדוקין ולא אוחזין משום דאדוקין משמע אדוקין בגוף הטלית ואוחזין משמע דתפיסי בכרכשתא אלא דתלמודא לא אסיק אדעתיה הכי ופריך אלא מתניתין היכי משכחת לה. מ"ה נר"ו:

9. תוספות מסכת בבא מציעא דף ז עמוד א

מחוי ר' אבהו והשאר בשבועה - נראה דלא גרסי' והשאר [1] דאף במה שידו מגעת ישבע כיון דנתקנה השבועה שלא יהא אדם הולך ותוקף מטעם זה ישבע אף במה שהוא תופס ומכל מקום שפיר מוכח בסמוך דבקנין מאי דתפיס כמאן דפסיק דמי כיון דהכא לאחר שבועה נוטל כל מה שהוא תופס אפילו יותר ממחצה והשבועה היא בשביל הטענה ומפני התקנה.

10. רמב"ם יד החזקה - הלכות טוען ונטען פרק ט

(ט) היו שנים אדוקין בטלית זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת [2] והשאר חולקין בשוה אחר שנשבעין ויש לכל אחד לגלגל על חבירו שכל מה שנטל כדין נטל:

11. נחלת דוד מסכת בבא מציעא דף ז עמוד א

מחוי רב אבהו והשאר בשבועה. ב' שיטות בזה, והוא הרמב"ם (פ"ט מהל' טוען ונטען ה"ט) והנימוקי יוסף (ג, ב ד"ה מחוי) והמרדכי (סי' רכה) גרסי והשאר בשבועה אבל על מה שתפוסים בידם אינם צריכים לישבע מעיקר הדין רק דע"י גלגול יכולים להשביעו אף על מה שבידו, והתוס' (ד"ה מחוי) והרא"ש (סי' יג) כתבו דלא גרסינו והשאר כו' והנה התוס' הביאו ראיה לזה כיון דהשבועה הוא מפני שלא יהא כל אחד הולך ותוקף, א"כ אם נאמר דעל מה שבידם לא ישבעו א"כ אכתי במה נתקנה החששא דשלא יהא כל אחד הולך ותוקף. ולענ"ד אין זה ראיה כלל דכיון דע"י גלגול מצוי לאשבועיה א"כ שפיר נתקנה החששא, ואין לומר דהיכא ששניהם יתפסו כל הטלית בידם זה יתפוס כל החצי וזה יתפוס כל החצי דבזה שוב אין כאן עיקר שבועה וממילא אין כאן גילגול [דהא זהו עיקר הנפ"מ לדינא שבין התוס' והרמב"ם], אם כן אכתי בכהאי גוונא נשאר החששא דזהו ודאי מילתא דלא שכיחא ולא שייך לתקן בשביל זה כלל, וזהו פשוט.

12. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף קסה/א

(תרב) מ"ש הרמב"ם פי"ד מהל' מלוה בע"א בשטר וטוען פרעתי, והוי מחויב שבועה ואינו יכול לישבע דמשלם, כמו בנסכא דר' אבא דכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון ע"א מחייבו שבועה, ובשו"ת הרשב"א מיוחסות סי' צ' הקשה דדוקא היכא ששנים מחייבין מטעם עדותן אבל הא דאינו יכול לטעון פרעתי במלוה בשטר, אינו בשביל עדותן, שהרי אינם יודעים אם פרעו או לא, אלא מטעם חזקה שטרך בידי מאי בעי, והנה מבואר מדברי הרשב"א דהא דאינו יכול לטעון פרעתי אינו מפני כח השטר אלא מפני חזקה, ולפי"ז אם יתברר שהלוה לא ידע מהשטר, כגון שהיה סבור בודאי שהעדים פסולין ובאמת הם כשרים, דבכה"ג ליכא חזקה, יכול לטעון פרעתי, ולהיפוך, אם השטר פסול והלוה היה סבור שהוא כשר, אינו יכול לטעון פרעתי, אף דליכא שטרא מ"מ חזקה איכא, ונמצא דהשטר לא מעלה ולא מוריד לענין זה, אלא הכל תלוי בחזקה, דאי איכא חזקה אף דליכא שטרא אינו יכול לטעון פרעתי ואי ליכא חזקה אף דאיכא שטרא יכול לטעון:

13. מהרי"ץ חיות

דף ז ע"א גמרא שנים אדוקים כו' דכרי כו' רבי רשב"ג אומר יתקיים נחומתיו. כ"ז אט"ג דק"ל יו"ד סי' ר"מ ס"ז דהבן אסור לסתור דכרי אביו ולחלוק עליו היינו צפניו אכל טלא צפניו מותר כמ"ש שם הט"ז ס"ק ג וכאן ג"כ רבי היינו רבינו הקדוש חולק על דכרי אביו רשב"ג אולם קשה מדוע הקדימו צנרייתא דכרי הבן לדכרי אביו ול"ע : ע"ב רש"י ד"ס מתלוקת

14. שערים מצויינים בהלכה

ובהגהות מהרצ"ח תמה, למה הקדימו דברי רבי לדברי אביו רשב"ג. והנה אשתמיטתיה מש"כ התוס' לעיל (ד: ד"ה אין) דאע"ג דרשב"א תלמיד רע"ק, אין לחוש מה שחולק עמו, והוזכר קודם, דכעין זה מציינו לקמן גבי אדוקים בשטר דפליג רבי עם רשב"ג אביו. וכמו"כ יש להעיר ממש"כ בעצמו בהגהותיו למס' ב"ק (לט. ד"ה משוית) ע"ש. ועי' בהגה' מרדכי (כתובות סי' רפז) בשם הריב"א, דהלכה כרבי נגד רשב"ג, אע"ג שהיה אביו ורבו, מ"מ אח"כ נתחכם יותר, מדכתיב בכל דוכתא מילתא דרבי קודם מילתא דרשב"ג [וזה דלא כד' התוס' הנ"ל]. ועי' במס' ברכות (ט:) ובמס'

ומצאתי בשלה"ק (תושב"ע פ' כלל ב: — רב) דאף שכתבו התוס' בכמ"ק דאין דין קדימה בתנאים, מ"מ התוס' עצמם במקום דמצאו טעם לא נמנעו, עי"ש באריכות, ושוב כתב בזה"ל, מה אני ומה חיי לעמוד במקום גדולים וכנ"ל, מ"מ כתב תורה מונח לכל, ונראה הטעם

15. דף על הדף בבא מציעא דף ז עמוד א

בשו"ת שאלת יעב"ץ (א, קלב) כתב, 'אני אומר שאצלי הדבר פשוט כשם שאין סדר למשנה בהלכותיה ובביתיה, כך אין מוקדם ומאוחר בסידור דברי התנאים אפילו במחלוקת אחת ודין א' בעצמו. וזה דבר רגיל מאד במשניות וברייתות רבו מספר'.

בספר יסוד המשנה ועריכתה (פרק ה) כתב, דהכלל הוא, שבמחלוקת מסיימים עם מי שהלכה כמותו, ולפי שהברייתא סברה שהלכה כרבי שמעון בן גמליאל, לפיכך חתמה בו.

16. פני יהושע על בבא מציעא - דף ז ע"א

בגמרא שנים אדוקין בשטר וכו' רשב"ג אומר יחלוקו. כבר כתבתי לעיל [ב' ע"א ד"ה במקח] שיש להקשות מכאן על פרש"י שכתב בריש מכליתין דדוקא במציאה ומקח וממכר דליכא רמאי אמרינן יחלוקו משא"כ בארגתיה דאיכא רמאי אמרינן יהא מונח, והא הכא בשטר דאיכא רמאי ואפ"ה אמרינן דיחלוקו... ונראה לענ"ד ליישב משום דהאי דינא דיהא מונח עד שיבא אליהו לעולם לא אמרינן להוציא ממון מיד המוחזק אלא שאותו דבר עצמו שמחולקין עליו ואין מוחזק בו לא זה ולא זה אמרינן שיהא מונח כמו שהוא עכשיו כדאמרינן בשנים שהפקידו, ומהאי טעמא גופא כתבתי דמאי דשקיל וטרי לעיל בגמרא לומר דבשנים אוחזין נמי נאמר שיהא מונח היינו למאי דמסקינן דתפיסי בכרכשתא והמותר אינו תופס לא זה ולא זה וא"כ על אותו המותר שייך יהא מונח דבכה"ג לאו לאפוקי מקרי אבל להוציא ממש לא שמענו, וא"כ הכא בשטר לא שייך כלל לומר שיוציא הממון מיד הלוח ויהא מונח דמהיכא תיתי נאמר כן להורע כח הלוח לגמרי ולהוציא הממון מחזקתו, ואם נאמר שיהא מונח אצל הלוח כמקדם אין זה דינא דיהא מונח אלא הלוח מרוויח לגמרי ושמא הוא הרמאי. וכן אין לומר נמי דהשטר יהא מונח כיון שעליו נחלקו דמכל מקום מה בכך כיון שהלוח יחזיק בגוף הממון ואם כן הורע כח המלוה המוחזק ג"כ בשטר לגמרי ומש"ה בכה"ג כו"ע מודו דיחלוקו כיון דאי אפשר בענין אחר ודו"ק:

17. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף ז/א

מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו. והוה מצי לאפלוגי בעלמא בלא נפל אלא מילתא אגב אורחיה קמשמע לן דהכא דשניהם אדוקים בו יחלוקו ולא הוה מצי לשנויי טעמא דרבי משום דלא חייש לפירעון כמו רבי יוסי דמכל מקום מכח תפיסה שגם הלוח אדוק בו יש להחזיק בו את הלוח כמו כן. מהר"י כ"ץ ז"ל:

18. רמב"ם יד החזקה - הלכות גזלה ואבדה פרק יח

(יד) כל השטרות הנמצאות שדינן שלא יחזיר אם החזיר הרי אלו כשרים וגובין בהן ואין מוציאין אותן מתחת יד בעליהן והרי הם בחזקתן ואין חוששין להם.

[השגת הראב"ד - כל השטרות הנמצאות שדינן שלא יחזיר אם החזיר הרי אלו כשרים וגובין בהן א"א דין זה אינו מחוור אם הוחזק נפול בבית דין או אפילו בעדים ואין דנין בו מעשה]

19. שיעורי ר' דוד בבא מציעא דף ז עמוד ב

רטז) דעת הרמב"ם דעושה ספק פרעון בהחוב, אבל השטר לא נפסל, ולהראב"ד להיפך ונראה בבבאור פלוגתתם דהרמב"ם סובר דריעותא דנפילה עושה ספק פירעון על החוב, אבל מהשטר לא נתבטל דין כח שטר ע"י הנפילה, ונמצא דאם בא לגבות מדין חזקה דתו"ז, לא מהני, כיון דעכ"פ הוי ספק פירעון ואין כאן ודאי חיוב, אבל אם בא לגבות עם השטר שפיר יכול לגבות בו, כיון דאף די שטר לנו ספק פירעון על החוב, מ"מ זהו כח דין שטר לגבות בו, ולכן אם החזירו גובין בו.

אבל הראב"ד סובר להיפך דריעותא דנפילה לא הוי ספק פירעון בעצם החוב, ורק דהוי ריעותא בהשטר, דשטר שנפל איתרע ואין בו כח שטר, ולכן סובר דאף אם החזירו אין גובין בו, דאינו שטר, אבל אם בא לגבות בלא השטר מדין חזקה דתו"ז, שפיר יכול לגבות כיון דלא נעשה ספק פירעון בהחוב עצמו, ושפיר הוי ודאי חזקת חיוב דמוציאין ממון, וע"ע ישוע"ד ח"ד סי' מ"ח.

20. תוספות רא"ש על בבא מציעא דף ז/ב

הא לא קשיא דחזיא לקטנים. וא"ת למאי דהוה בעי למימר לדמי במקח וממכר דיהבי תרווייהו זוזי למה נשבעין והלא מחזירין לכל אחד דמין, וי"ל דנפקא מינה אם נתייקרה אי נמי לגוד או איגוד:

21. מהרש"א על בבא מציעא דף ז/ב

שם גמרא ויחלוקו נמי דאמרינן לדמי כו'. כתב מהרש"ל בגליון תוס' מקשה לפי מה דמשני לעיל תרתי בבי חד במציאה וחד במקח וממכר אין שייך לומר לדמי מאחר דנקט זוזי מתרווייהו כו' ומשני דאיירו שנתייקר ולא יתכן כו' אלא נראה שכ"א מוסיף עליו בדמים כו' עכ"ל ע"ש אבל כל הפוסקים כתבו גבי מקח וממכר בפשיטות דפלגי להו לטלית ופלגי להו לדמים וגבי מציאה הזכירו הך מלתא דאם יש הפסד בחלוקת הטלית חולקים אותו בדמים וע"כ הנראה דודאי במקח וממכר כיון שאינן מדיינים בעיקר הממון אלא שכל א' רוצה בטלית ע"כ יחלוקו לטלית ולא שייך למפרך הא אפסדוהו כיון דניחא להו בהכי טפי שהרי כל אחד ואחד אם לא ירצה בכך יטול לו המעות ויתן לחבירו הטלית שהרי חבירו רוצה בכך אבל מיחלוקו דגבי מציאה מוכח לה שפיר דע"כ לדמי קאמר כיון שהם מדיינים בעיקר הממון ואפשר דלא איכפת להם בטלית עצמו א"כ למה פלגינן ליה לטלית הא אפסדוהו דמסתמא אין רצונם בכך אלא ע"כ לדמי קאמר וזה ברור לי בדברי כל הפוסקים ע"ש ודו"ק:

22. שערם מצויינים בהלכה

שטרא דאית ביה זמן כמה שוי [שוה] וכו'.
כתב בחי' הרמב"ן (השמטה) עמדנו על
נוסחאות ישנות ובדוקות, ומצינו שכל זה
הלשון אינו בהם, ובמקצתן כתוב פי' דאמרינן
שטרא דאית ביה זמן וכו', וזה הפירוש העלה
השמועה בקושי ועמעום, והרבה בה הדעות
לבעלי הפירושים, וכיון שאינו עיקר גמרא
השמועה מתחזרת לפרש וכו'. ובחי' הריטב"א
(הישנות) כתב דזה מפירושא דמר יהודאי גאון.
ועי' בדברינו לעיל (ג. ד"ה בן) ולקמן (ג. ד"ה
תיבתא).

בענין חסורי מחסרא

23. שערם מצויינים בהלכה

תורתנו הוא תמימה, ובשארית יוסף הביא
בשם ה"ר מתתיה הצרפתי, דבאמת אין שום
חסרון בפועל, כי איך נאמר כן, שהאומר
שהמשנה חסרה א' מסמניה חייב, אלא שרבי
סידר המשנה בדרך קצרה ודי בזה להבין כוונת
התנא, אלא החסרון הוא בדעתנו, והוסיף ע"ז
השלה"ק שע"ז נאמר "ואם ריק הוא מכם" נעי'
ירושלמי פאה פ"א ה"א], וכדמות זה כתב הרמב"ן
בספר הבטחון שיש הרבה פסוקים שצריכים
להוסיף תיבה או שנים כדי להבינו, ולא מפני
חסרון המקרא אלא מפני חסרונינו, שאין אנו
מבינים לה"ק אלא בענין שידמה ללשון שאנו
שוקעים בו בעונותינו וכו', ועי"ש שהאריך
הרבה בזה. וכע"ז מצאתי ברבינו בחיי (תשא
לד-כו) שאין הכוונה להיות המשנה חסירה כלל,
חלילה, אלא שהיא חסרה אצלנו מפני חסרון
שכלנו, מפני שאין אנו מגיעים לעומק חכמת
דור של חכמי המשנה, ולפיכך עשו רבינא ורב
אשי פירוש על המשנה וביארו ספיקות המשנה,
והאריכו לשונם על לשון המשנה העמוק
והסתום.

וחסורי מחסרא והכי קתני. כתב בפאת
השולחן (הקדמה) בשם הגר"א, דלאו
אורחא שחיסר רבי דבר במשנה, אלא דרבי
ס"ל כחד תנא וסתמיה אליביה, ולא חסר כלל,
והגמ' ס"ל כאידך תנא ואליביה קאמר חסורי
מחסרא והכי קתני. ועי' בשו"ת מלמד להועיל
(ח"ג סי' סא) שהביא ראיה לדבריו. וראיתי
בשלה"ק (תושבע"פ כלל י ד"ה בכמ"ק) שידוע
שדבר השלם לא יקבל לא תוספות ולא חסרון,
וא"כ איך אומר על משנה שהוא חסירה, והרי

ועי' בטעמי המנהגים (קונ"א סי' תשיג) שבמצרף לחכמה (פ"ח) כתב שראה משניות בכת"י עם הנגינות. [וכן נמצא במס' קידושין דפוס סביניטה שנת שיג, שנדפסו המשניות בטעמים, ובהקדמת ר"י בועז כעל שלטה"ג כתב בזה"ל, וכלפי שאמרו דו"ל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה כו', נתאזר עוז לתת הטעמים במשניות כדי להחיר עטרה ליושנה כו' כי נשמור ללמוד המשניות כאשר צונו דו"ל. ועי' ביוסף אומץ (לר"י יודא נודלינגען, הנהגת הלימוד עמ' 269) דו"ל, נהגתי כשאמרתי לתלמידי עשרים וארבע (ג"ך) אמרתי בניגון כמו רות וכיוצא, ואף שהייתי בזה לשחוק לכל תלמידי, אכן בגמ' ופוסקים אין אני יודע נגן, ואפשר דאופן אמירתנו בדרך פלפול מיקרי זמרה. ולהעיר ממש"כ בספר חסידים (סי' שב) שלא יאמר ניגון של תורה לנביאים, ושל נביאים לתורה וכתובים, אלא כל ניגון כמו שהוא מתוקן שהכל הלכה למשה מסיני וכו', ועי' ברבש לפי (מערי' ז-ו) שזמרה מועיל לזכרון, שצער גורם שכחה. וכן כמדרש תלפיות (ענף זכירה) הביא בשם ספר האפורי, דלימוד בזמור וניגון סגולה לזכרון, כי התנועות יביאהו לזכור במשקלי התנועות והמילות הנכנסות בו].

והא דהשאר רבינו הקדוש החסרון בהמשנה ולא שנאה כתיקונה, כתב הב"י (כללי הגמ' ש"ב פ"ב-יד) כיון שכשהיו שונים בע"פ גרמה השכחה בקצת מקומות ושכחו כמה תיבות, ולא רצה לכתוב אלא בלשון שהיתה שגורה בפי התלמידים, על דרך משנה לא זזה ממקומה, וסמך על המעיין שיבין החסרון ויגיה, [ועי"ש בשלה"ק מה שהעיר עליו]. אמנם עי' בתפא"י (ערכין רפ"ד) דחו"ל לא הגיהו המשנה אף כשהיה חסורי מחסרא, מטעם שהיה להם זמירות מיוחדות לכל משנה [עי' תוס' מגילה (לב. ד"ה והשונה) שהיו רגילין לשנות המשנה בזמרה לפי שהיו שונים אותה ע"פ וע"י כך היו נזכרים יותר, ועי' בגמ' סנהדרין (צט:)] זמר בכל יום כו', ועי"ש ברש"י. וע"ע בר"ש אהלות (פט"ז מ"ד) שיש לחזור על הלימוד כמו המזמור שחוזר על הזמירות שלא ישכחו ממנו, ולכן הניחיה כך שלא יתבלבל השיר המיוחד ויתבלבל הזכרון וישתכח המשנה ח"ו וכו' עי"ש. ועי' בשלה"ק (מס' שבועות ד"ה הרחקת) דמשניות הכתובים מזמנים הקודמים, יש בהם נקודות וטעמים.

24. דף על הדף בבא מציעא דף ז עמוד ב

בגמ': כולה רבי יוסי וחסורי מחסרא והכי קתני. הרב מפוניביז' הביא בשם הגר"א (הובא במשאת המלך, כי תשא), שהקשה על מה שמצינו בגמרא, 'חסורי מחסרא והכי קתני', וצריך להבין מפני מה השמיענו התנא את ההלכה על ידי חסורי מחסרא ולא אמרה מפורש.

אלא משום שאמרו במסכת גיטין (ס, ב), 'דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה', וכל היתר שכתבו את התורה הוא משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, ולכן לא הותר לכתוב המשנה אלא במידה המצומצמת ביותר בכדי שיהא ניתן לעמוד על ההלכה, ועל כן במקומות שניתן ללמוד ההלכה גם על ידי חסורי מחסרא אין היתר לפרש יותר.

הרמ"ע מפאנו (מאמר הנפש ז, א) כתב, דדבר זה מרומז בפסוק (שיר השירים ז, ב) 'חמוקי ירכיך', דהיינו דברים חמוקים וטמונים, ד'חמוקי' ראשי תבות, חסורי מחסרי והכי קתני.

בענין ראש השנה

25. דף על הדף בבא מציעא דף ז עמוד א

בגמ': מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו.

בנועם אלימלך (פר' בא) פירש מאמר זה בדרך הרמז, 'רוצה לומר, האדם שהוא מודה ומתוודה על חובותיו וחוזר בתשובה - אין צריך לקיים, פירוש, אף שלא קיים עדיין הסיגופים והתעניות, אף על פי כן הוא צדיק גמור'.